

JURGIS KUNČINAS, PASKUTINIS IŠ JŲ

Gintaras Beresnevičius

Didelis atminties masyvas: jo galvoje ir širdyje gyveno karta, kuriai buvo nuskirta sužydėti sovietmečiu. Sužydėti galimybėmis, žavesiu, individualumu, bet ne igyvendinti tai. Savo dainius turi šiosios atminties žiedas, sistemos įteisinta ir prisitaikiusi kartos dalis. O labiausiai neprisitaikiusieji virto socialistinės Lietuvos marginalais. Būtent iš jų normalios valstybingumo raidos atveju būtų susiformavę – ne, ne partijų lyderiai, – o jų reformatoriai. Būtent iš jų būtų susiformavę pasaulinio masto literatai, – keli jų neatpažinti ir pagrauzti mirė dispanseriuose ar po sunkvežimių ratais, tai tie vyrai ir moterys, kurie nepriklausomo gyvenimo atveju 1968-aisiais Lietuvą būtų pasukę į visiškai europinį kelią, perlaužę dogmiškus matymus, mąstymus... Jurgis Kunčinas buvo vienas iš tų, kurie būtų, tačiau jis išgyveno.

Išgyveno skubiai pasakodamas, o jie, visi jo mirusieji, visa virtualybės kariauna, sekė iš paskos ir mirties pusėje jau senai jų buvo daug daugiau, nes jie mirdavo keturiasdešimtmečiai... Aštuntą, devintą dešimtmetį... Kunčinas buvo miruolių lyderis, jų atminties balsas, jie per Jurgį privalėjo išsipasakoti, jie dar spėjo pasakyti, ką mano apie šias dienas. Jie kalbėjo su humoru, su skausmu, bet išgiedrintais skauduliais sielose, jie kalbėjo iš nuskaistinančio anapus. Visa prarastoji karta turėjo, kas ją iškalba, turėjo, kas leidžia jai išsikalbėti, išsikalbėti... Ši karta nenorėjo mokyti, jai reikėjo pasipasakoti, kad nebūtų užmiršta.

Protingi mokslinių darbų vadovai tiems, kurie studijuos socializmo Lietuvą, kaip išankstinę studijų sąlygą turės duoti Kunčino romanus, esė, noveles, – prarastųjų vietų aprašus, nes tik jie gali kiek nors atkurti *nuotaiką* – tamsią, be prošvaistės, be vilties, dažnai

be tikėjimo. Mat nebuvo iš kur. Juoda buvo aplink. O gyvenimo galia veržėsi, ėjo, mušėsi į sieną, didžiulės kūrybinės ir gaivališkos galios supančiotos tirtėjo įtampoje, neviltyje. Susitaikėlių pasaulis siūlė išeitį. Nebūti aktyviai kolaboruojančiam, bet prisitaikyti, normaliai

gyventi nenormalioje valstybėje. Tai buvo įmanoma, tai nebuvo nuodėmė. Jie buvo studentai, mokytojai, menininkai, jie nepritapdavo, talentai baigdavo pečkuriais; provincija užgesindavo jų žvilgsnį, Vilniaus kaitra sudegindavo jį.

Apie Vilnių... Jurgis buvo vienintelis, paskutinis, kuris savo prote ir atmintyje aprėpė Vilnių, tą septinto, aštunto dešimtmečio Vilnių, ypač kai kuriuos kvartalus su magiška borchesiška atmosfera, kurią išžiūrėti ir pakelti į apčiuopiamybę tegalėjo talentingas ir akylas žvilgsnis. Kunčinas buvo paskutinis nebeegzistuojančio Vilniaus mohikanas, atminęs jo geografiją, kalbą, žinoma, žmones. Vartus, kiemus, dingusius, perdažytus,

uždarytus, perdangas, Vilniaus medį, – juk Vilnius buvo medinis. Jis paskutinis atminęs Vilnių kaip visumą, jam čia nebuvo paslapčių, tačiau Vilniaus kaita, dangoraižiai ir Senamiesčio išniekinimas jam negalėjo nepalikti pėdsako, jis tapo mirusios kartos ir mirusio miesto Homeru: abiejų dalykų drauge, ir tai buvo per daug vienai širdžiai. Bet ta pareiga – išpasakoti – buvo nešama su aistringumu atsidadavimu. Jis pasakojo skubėdamas, jis turėjo labai daug ką pasakyti, jo pasakojimas buvo skubus, tačiau ne atmetinis, o gilus skubėjimas. Jis pasakojo įdomiai, buvo aukščiausio lygio profesionalas, jis mylėjo savo personažus, nes jie buvo gyvi, jis gerbė skaitytoją, nes jis nėra parašęs nė vieno neįdomaus teksto.

Jis turėjo skubėti, nes visa dangiška virtualioji Lietuva jį turėjo pasiimti, jis buvo paskolintas, miruolių

Jurgis Kunčinas. 2001 m. spalio mėn. Druskininkai. Algimanto Žižiūno nuotrauka

gyviesiems, ir jis žinojo, kad yra paskolintas. Jis turėjo atidirbti abiem pusėms. Ar jis spėjo? Tokiais atvejais nespėjama niekad.

Tačiau Jurgis Kunčinas buvo paskutinis iš nepasidavusiųjų plejados. Vienu metu jis įkūnijo visą tyčinių marginalų kartą, savųjų talentų užgraužtą, bet neperėjusių į žaidimą su sistema. Nekalbu apie disidentus, nekaltu apie kolaborantus – šie žodžiai politizuoti ir neišreiškia viso sovietmečio sudėtingumo ir grožio.

Kalbu apie grožį ir didingumą tos anksti išmirusios kartos, apsisprendusios būti nuošalyje. Juos vaikė milicija, vaikė KGB, verbavo, sodino, visa sistema varė į depresiją, ir vis dėlto šitas spaudimas iškalė grynuolius, kurių vardai mums šiandien nežinomi, o jie buvo. Jie galėjo atrodyti kaip valkatos riebaluotais plaukais, kaip „Vaivos“ ar „Naručio“ gyventojai, lindynių atmatos, tačiau juos visus vienijo tai, kad jie atsiskakė. Tai buvo ne jų, jie atmetė sistemą, bet pateko į labai tolimą savo prigimčiai sferą. Jie galėjo gelbėtis nuo beprotybės, užguitumo, – ir gelbėjosi vienatve, vedančia į savizudybę ar lėtinę savizudybę. Arba juos priglaudė plebsas, paskutinio lygio apatinis plebsas – recidyvistai, rusų ir lenkų kalbomis šnekantys senamiesčiai, lenktos gatvės su savo dėsniais ir mediniais aptriušusiais namais, žaliakalniai ir žvėrynai, užupiai, markučiai, ir jie čia priglausti dažnai sulaukdavo savo mirčių, taip ir nesusitepę. Didžiulis garbės pajautimas. Nelikdavo nieko, tik dvasia ir ištiestas nugarkaulis. Visi krikštyti skausmu. Visi sudraskytomis širdimis, nudrėksta širdies oda. Kunčinas – vienas jų, ilgiausiai traukęs, ilgiausiai kentėjęs. Kūryba kaip skausmo terapija. Rašymas kaip širdies maudulio tramdymas. Išsipasakojimas, išpasakojimas – gal bus lengviau? Nebuvo. Aukšto lygio ironija, humoras liudijo distanciją nuo savęs, skaudžią distanciją, kurią jis saugojo. Jis nešėsi visos kartos skausmą. Jis negalėjo gauti jokios oficialios premijos. Jo karta negalėjo gauti, jie liko marginalai ir mirė, jų laivės kapitonas ir liko be antpečių.

Tai kartai kūryba buvo išsigelbėjimas, tačiau kūryba pakibdavo ore, didelės kūrybinės galios neįgyvendintos atšokdavo nuo negeltonų plytų sienos ir smogdavo atgal, tiesiog atgal. Išlaikyti gyvą kūrybinį impulsą buvo žygdarbis. Jurgis Kunčinas atliko ir tai, jis kalbėjo toliau, talentingai kalbėjo, visą laiką stengdamasis patrauk-

ti skaitytoją, parodyti jam gyvenimo sūrumą, bet neeksploatuodamas skausmo temas. Jo herojų mirtys būdavo dėsningos ir išbaigtos. Borchesiškas žvilgsnis į mirtį, kuri nuskaistina ateidama bet koku pavidalu. Mirtis yra natūrali, jos daug. Jos labai daug. Tačiau Kunčino mirtis ir jo genties mirtis, alsuojanti į nugarą, atsigręžus kėlė siaubą, einant pirmyn teikė jėgų; vienas tiek nepadarysi, be miruolių pagalbos, – jis darė daug. Pagalbos buvo daug, tačiau aplinkoje, čia ir dabar jos nebuvo, Kunčinas kybojo tuštumoje. Šeima, draugai, pažįstami, skaitytojai – visa tai buvo, bet jo vienatvė buvo fundamentali, ji priklausė senam marginalo apsisprendimui. Vienatvė jam leido išgyventi ir likti nepriklausomam. Kartoju, jis atstovavo kartai, kuri išmirė stovėdama ir kuri, dabartiniai 50-čiai, 60-čiai, būtų Lietuvą pavertę dvasios sodais, padorumo namais, kur mylintiems leista viskas.

Aplink Kunčiną buvo justai daugybė gyvybės, tirštumos, stipraus knibždančio astralo; jo mirtis buvo netikėtas žybsnis, ugnies stulpas; galvodamas apie jį nematau jokios tirštumos – tame gyvasties knibždėjimo kamuolyje – ugnies išdeginta vieta, dvasia, gryna išgryninta dvasia. Dvasia, ne vėlė.

Ir danguje, ant debesėlių rauda žvelgdama į mus ar šypsoji; bet veikiausiai nusigręžusi į Šviesą. Mūsų modernybės kasdiena nebuvo jo namai.

Kunčinas buvo vienas tarp kelių produktyvumu aiškiai išsiskiriančių lietuvių romanistų, kurie duoną pelnyti mėgino kūryba, laisva žurnalistika, bet nesusidėjo su administracijomis ar partijomis. Ričardas Gavelis ir Jurgis Kunčinas, skirtingi ir panašūs atkaklumu, išėjo pernai, netikėtai, skaudžiai, anksti. Tokios aistros šuorų nebeliko. Laisvė yra laisvė. Kol apie ją šnekama iš tolo ir pagarbaus atstumo, viskas gražu ir gerai, bet kai imama ja gyventi, ji pasiverčia greitai suliepsnojančiu, suryjančiu ugnies pliūpsniu. Kunčinas buvo pasirinkęs laisvę, ji pasirinko Kunčiną. Šioje sandoroje laimėjo jiedu abu. Toks jos, nemeluojančios, atlygis. O iš sulig kiekviena diena tolstančios datos mums lieka Jurgio Kunčino talentingos kūrybos rūmas, kuriame mes dar neapsidairėme kaip reikiant, o didėjant laiko atstui, imsime vis geriau ir su vis didesniu kartėliu suvokti, kas mums buvo duota čia pat, šią dieną, kuri praėjo. ❧